

Türkiye Ekonomisi Para Arzı Dinamikleri ve Katılım Bankacılığı¹

Taner KIVANÇ²
Yunus ÖZCAN³

Öz

Türkiye’de 2000’li yılların başı ekonomik anlamda ciddi sıkıntılar yaşandığı bir dönem olmuştur. 2005 senesi ise katılım bankaları için bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Bu tarihten itibaren Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde katılım bankalarının Bankacılık Kanunu kapsamına alınmasıyla mevduat güvencesine geçilmiştir. Bu kararlar katılım bankaları da Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından raporlanan para arzı verilerine katılmış, raporlamaların içerisinde yer almıştır. Bu sebeple katılım bankacılığı sektörü için yeni bir dönem başlamıştır. Bu çalışmada katılım bankalarının para arzına olan etkileri ve bu etkilerin 2015-2021 yılları arasındaki rakamsal değişimi analiz edilmiştir. Bu analizde para arzı tanımlarından olan M1, M2 ve M3 verileri kullanılarak, katılım bankalarının rakamları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Ekonomisi, Para Arzı, Katılım Bankacılığı

Turkish Economy Money Supply Dynamics and Participation Banking

Abstract

The beginning of the 2000s has been a period of serious economic difficulties for Turkey. The year 2005 is seen as a turning point for participation banks. The participation banks were included in the scope of the Banking Law within the framework of the European Union harmonization laws, and they passed into deposit guarantee system. With this, participation banks also participated in the money supply data, reported by the Central Bank of the Republic of Turkey, and started to be included in the reports. A new era has begun for the participation banks. In this study, the effects and numerical changes of participation banks on money supply between 2015-2021 were analysed. Participation banks’ data were evaluated by using M1, M2 and M3 data, which are among the money supply definitions.

Keywords: Turkish Economy, Money Supply, Participarion Banking

¹ Bu makale çalışması “Para Arzı ve Katılım Bankacılığı” adlı tez çalışmasından türetilmiştir.

² Taner Kıvanç, Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü, Uluslararası Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans Programı, tanerkivanc@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-9503-1162

³ Dr.Yunus Özcan, İstanbul Ticaret Üniversitesi, yozcan@ticaret.edu.tr, ORCID No: 0000-0001-7895-0194

Makale Geliş Tarihi: 13.01.2022 Makale Kabul Tarihi: 10.03.2022

ARAŞTIRMA MAKALESİ (Research Article)

*Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. (This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees).

Doi: 10.51524/uhusbad.1057241

Giriş

Finansal piyasalar ülke ekonomilerinin ve insan kaynaklarının gelişmesinde yüksek öneme sahiptir. Türkiye’de ise finansal piyasaların en önemli yapıcı unsurlarının başında bankacılık piyasası gelmektedir. Bu sebeple bankacılık sistemi ülkemiz ekonomisinin ve finansal piyasaların derinleşmesinde önemli bir yere sahiptir. Ülkemiz bankacılık piyasası;

- 1- Mevduat Bankaları
- 2-Kalkınma ve Yatırım Bankaları
- 3- Katılım Bankaları

Şeklinde bir sacayağından oluşmaktadır. Günümüzde bu 3 yapının rakamsal büyüklükleri kabaca ele alındığında mevduat bankalarının etkinliğinin ve sektörü kontrol gücünün çok yüksek olduğu söylenebilir. 2000’li yılların başından itibaren küreselleşmenin ülkemizde etkilerinin hızlandırılmasının da etkisiyle katılım bankacılığının etkinliği hissedilmeye başlanmıştır. 2005 senesinde Avrupa Birliği uyum yasaların çerçevesinde katılım bankalarının sektöre entegre edilmesi noktasında Bankacılık Kanunu kapsamına dahil edilerek mevduat garantisi altına alınması bu alanda faaliyet gösteren kurumlar için önemli adımlar olarak belirmektedir.

Bilindiği üzere katılım bankaları “faizsiz” finansal enstrümanları kullanarak faaliyet gösteren kuruluşlardır. Katılım bankaları mevduat sahiplerinin ellerinde bulunan atıl fonları kendi prensipleri doğrultusunda ‘kâr’ ve ‘zarar’a katılım ilkesine göre talep etmektedir. Kendi uhdelerinde topladıkları bu fonları ise kurumsal finansman, bireysel finansman, kâr-zarar ortaklığı gibi yöntemlerle ülke genelinde talep eden müşterilerine yine Bankacılık Kanunu çerçevesinde kullanılmaktadırlar.

Bankacılık sektörü topladığı mevduatlarla ‘para arzı’na önemli katkı sağlamaktadır. Çalışmanın amacı katılım bankalarının ülkemizdeki para arzı içerisindeki rakamsal etkisini ortaya koymaktır. Bu çerçevede önce ‘para’ tanımlanacaktır. Daha sonra ise dünya ve ülkemizdeki katılım bankacılığı yapısı ortaya koyulacaktır. Bu bölümde özellikle katılım bankacılığı prensipleri, faaliyet gösteren bankaların ortaklık yapıları, kurucu ve kontrol gücü anlamında ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Akabinde Türkiye’de faizsiz fon toplama yöntemleri ve faizsiz fon toplama yöntemleri izah edilerek Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tanıtılarak akabinde para arzı tanımları izah edilecek ve nihayetinde sonuç bölümünde Türkiye’de para arzı tanımlarına göre TCMB tarafından raporlanan para arzı verileri ve katılım bankacılığının bu verilerdeki etkisi bağlamında değerlendirmelere yer verilecektir.

1. Para Hakkında Genel Bilgiler

Uzun yıllar önce ticaret hayatı ve sosyal hayatta ekonomik ilişkilerin en temeli, değişim aracı olarak mal takasına dayanmaktadır. Mal takası kısaca malın – başka bir mal ile takası, değişimi üzerine kurulmuştur. Tarihte buğday, pirinç, hayvan, pamuk, tütün gibi bazı ana tüketim malzemeleri ilk değişim aracı olarak kullanılmışsa da modern anlamda maddi bir nesne olarak gümüş, bakır ve tabii ki altından yapılan madeni paralar bunların yerini almış ve süreç içerisinde de önemini korumuştur.

Madeni para kullanımını tarihte M.Ö. 7. yüzyılda Lidyalıların gerçekleştirdiği bilinmektedir. Daha sonra ise Yunan kentlerinde ve Roma’da madeni para kullanılmıştır. Bu devamlılık ile madeni para basımı ve kullanımı yeryüzünün birçok toprağında süregelmiştir.

Kâğıt paranın ortaya çıkışı tarihte paranın çevrimindeki yeni safha olarak görülmektedir. Ortaçağın tamamlanmasına yakın bazı İtalyalı şehir devletlerinde sarraflar insanların altın ve gümüş paralarını kasalarında saklıyor ve bu saklamanın karşılığında insanlara bugünkü anlamda sertifika ve garantiler veriyorlardı.

Yapılan bazı araştırmalarda paranın ilk kullanımının mübadeleden ziyade gömüleme amaçlı olduğu ifade etmektedir. Ancak bu ekonomik nedenlere dayanmaktan ziyade insanların tanrı edindiklerine para olarak kullanılan kıymetli malları hediye etmek üzerine üretip sakladıkları ve bu malları prestij simgesi olarak gömdükleri kaydedilmiştir (Paya, 1998).

Keleş ise batı dünyasında para sistemlerini Gümüş Tek Metal Sistemi, Altın Tek Metal Sistemi, Çift Metal Sistemi (Bimetalizm), Kâğıt Para Sistemi olmak üzere 4 ayrı dönemde incelemiştir. Gümüş Tek Metal Sistemi'nde; ilk tedavül edilen paralar metal sikkelerden oluşmakta ve ilk gümüş sikkeler özellikle 20. yy öncesinde kullanılmaktaydı. Ancak ticaretin gelişmesiyle gümüş sikkelerin pahada hafif, yükte ağır bir hal almaya başlamasıyla altın tedavülünün artması piyasada dengesizlikleri ortaya çıkartmıştır. Altın Tek Metal Sistemi ile altın önemini korumuş ancak sadece altın i değil gümüş sikkeler ve banknotlar da kullanıla gelmiştir. İlk dönemlerde altın önemli atfedilebilecek ödemelerde gümüş ise normal hayat akışında daha sık kullanılmıştır. Bu anlamda Batıda altın sistemini kullanan ilk ülke olarak da İngiltere karşımıza çıkmaktadır, Çift Metal Sistemi 18. yy ilk yarısından 19. yy ilk çeyreğine kadar geçen sürede Avrupa'da, 1762-1861 yıllarına kadar da ABD'de kullanılmıştır. Bu sistemde sınırsız darphane yetkisi ile birlikte, diğer tüm paralar altın ve gümüşe dönüştürülebilir. Altın-gümüş arasındaki değeri devletler doğrudan kendileri belirlemişlerdir. Kâğıt Para Sistemi'nde ise Çinli ve İngiliz tüccarların uygulamaları ile uzun vadeli bir işleyişle yapı oluşmaya başlamıştır. Bu anlamda ilk kağıt paranın Çin'de MS 7. yy'da kullanıldığı bilinmektedir (Keleş, 1998).

1.1. Para Tanımı

'Para' kelimesinin dilimize, Farsçadaki –parça manasında- 'pare' kelimesinden türetilerek geçtiği belirtilmektedir (Seyidoğlu, 2002). Para gerek sosyal hayatta, gerek iktisadi hayatta gerekse de akademik literatürde geniş anlamda değişim aracı olarak kullanılmaktadır. Para Frederic S. Mishkin tarafından, "Mal ve hizmet karşılığı yapılan ödemelerde ya da borçların geri ödenmesinde kullanılan genel kabul görmüş herhangi bir şey" (Mishkin, 2004) olarak tanımlanmıştır.

Paya ise parayı "Yaygın bir tanıma göre günlük yaşamda insanların genellikle kabul ettikleri mübadele aracı" olarak ifade etmiştir (Paya, 1998).

Seyidoğlu paranın tarifini verirken; "Bir toplumda değişim ve ödeme aracı olarak kullanılan, genel kabul gören, kendi dışındaki tüm ekonomik varlıkların değerini ölçmeye yarayan şey" olarak ifadelerini kullanmıştır (Seyidoğlu, 1992).

Para, işletmelerde de geçerli olmak üzere, temel olsun lüks olsun tüm ihtiyaçların karşılanmasında ve ticaretin dönüşmesinde insanların kullandıkları en önemli 'araç' konumunda yer almaktadır. Fiziksel formunun değişkenlikler arz etmesi; ülkeden ülkeye farklılıklar barındırması, bir anlamda konvansiyonel bakımdan dinamik bir yapısının olması, onun tek bir anlam etrafında bütünleşmesine mani olmaktadır.

1.2. Para Çeşitleri

İktisatçılar parayı çeşitli niteliklerine göre farklı şekillerde sınıflandırmıştır. Şahin para çeşitlerini; resmi ve doğal para, mal, kağıt ve kaydî para, itibarî para (bankalar), borca dayalı olarak üretilen banka parası şeklinde tasnif etmiştir (Şahin, 2019).

Öztürk ve Koç günümüzde hızlı değişim gösteren iletişim teknolojisinin para hakkında da etkili olmaya başladığını ifade ederek, geçmişten bugüne çok farklı süreçlerden geçtiğini ifade etmektedir. Mal takasıyla başlayan ödeme yöntemi, çeşitli madenlerin para olarak kullanılması ile temsili para, günümüze kadar kâğıt para ve neticede artan bilgisayarlaşma ile birlikte kayıt olarak tutulan banka parasına doğru sürekli bir dönüşüm içinde olmuştur. Günümüzde teknolojik atılımlarla beraber paranın dünya tarihindeki bu dönüşümüne 'elektronik para' da dâhil olmuştur (Öztürk ve Koç, 2006).

Stalder ise paranın dönüşümünde tarihsel süreci izlendiğinde birçok değişikliklere tabi olduğunu belirtir ve özel para, kredi, mal para, sanal para ve mevduat parası şeklinde tarif ederek olağan değişim sürecine tabi olduğunu belirtir (Stalder, 2001).

1.2.1. Mal Para

Hoppe (1994) piyasada tüketim amacıyla alınıp satılan ticari malların aynı zamanda mübadele aracı olarak kullanılmasyla ortaya çıkan parayı mal para olarak adlandırır.

Mal paranın bir başına belirli kıymete haiz ve değişim aracı olarak kullanılan maddi malları tanımladığını belirterek, o malların üretilmesinden ve tüketilmesinden ziyade değişime dair kullanılan değerli madenlerden oluşan bir sistem olduğunu ifade etmektedir (Kızılkaya, 2021).

1.2.2. Temsili Para

Tarihsel süreçte altın ve gümüş paraların fiziksel olarak taşınmasının güçleşmesi güvenlik sorunlarını getirmiş ve temsili paraların toplumlar tarafından belirlenmesine/oluşturulmasına vesile olmuştur.

Kızılkaya (2021) para tarihindeki en önemli buluşlardan birisinin mal paranın kendisinden ziyade; bizatihi o mal paraya istinaden yazılan senetlerin-evrakların bir ödeme aracı olarak kullanılmaya başlanması olduğunu belirtir. Şahin, temsili parayı, üzerinde yazan miktarda temel paraya çevrilebilen ikame para olarak tanımlamaktadır.

1.2.3. Kaydi Para

Şahin (2019) kaydı parayı bankaların hesabında mevduat kastı ile tutulan ve para olarak kullanılan hesapları tarif etmiştir. Kaydı parayı üzerinde yazılı tutarda satın alma gücüne sahip başka bir para birimine çevrilebilen para olarak ifade etmektedir (Hoppe, 1994). Öztürk ve Koç (2006) kaydı parayı açıklarken; 2000'li yılların başından itibaren gelişen bankacılık sektörü göz önüne alındığında diğer adı ile banka parası olarak ifade ettikleri kaydı paranın yaygınlaştığını ve geline nokta da kağıt paradan sonra gelişmeye başladığını ifade etmişlerdir.

Paya (1994) kaydı parayı tarif ederken hem merkez bankasının hem de bankaların kaydı parayı ürettiklerini belirtmiş, banka sisteminin kaydı para yaratma sürecinde mutlaka merkez bankası parasına ihtiyaç duyduğunu ifade etmiş, ancak bu şekilde kaydı paranın elde edileceğini belirtmiştir.

1.2.4. Elektronik Para

Basel Komitesi (1998) elektronik parayı “bir değerın satış noktası terminalleri vasıtasıyla, iki cihaz arasında doğrudan transferi veya internet gibi açık bilgisayar ağları üzerinden ödemelerde bulunmak için değeri önceden ödenmiş ödeme mekanizmaları” olarak tanımlamaktadır. Avrupa Birliği elektronik parayı; elektronik iletişim araçlarında saklanan, çıkartan kuruluş haricinde farklı birimler ile de ödeme aracı olarak görülen, bozuk para veya banknotun gayesine elektronik anlamda yardım eden ve ödeme işlemlerinin elektronik işlemleri için geliştirilmiş değer olarak izah etmiştir (ECB, 2000).

BIS (1996) raporunda elektronik para; evvelden ödenmiş kartlar ve internet gibi yazılım ürünlerinin elektronik parayı belirlediğini tespit etmiş ve “tüketicinin kullanabildiği ya da ön ödemeli ürünlerin değerini depoladığı fonların kaydı” şeklinde tarif etmiştir. Bunlar tüketiciye ait cihazlarda ön ödemeli şekilde (dijital nakit) saklanmaktadır. Bununla insanların kredi kartını çevrimiçi kullanmak yanında geleneksel ödeme araçlarına ulaşmak için elektronik parayı kullanmaları sağlanmış olur.

2. Katılım Bankacılığı

Bugün dünyada ekonomilerin gelişiminde ülkeler arası farklılıkların belirlenmesinde finansal piyasaların payı çok yüksektir. Bu anlamda başta ABD olmak üzere güçlü ve büyük ekonomik yapılar sahip ülkelerin buna bağlı olarak olgunlaşmış ve derinliğe sahip finansal piyasalara ve kurumlara sahip oldukları görülmektedir. Bu noktada bankacılık piyasalarının derinlik ve gelişmişlik seviyeleri bu anlamda en etkili unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye bankacılık sektöründe 32 adet mevduat, 15 adet kalkınma ve yatırım ve 6 adet de katılım olmak üzere 3 ana başlıkta toplam 53 banka faaliyetlerini sürdürmektedir.

Katılım bankacılığı adında geçen ‘katılım’ kelimesi, gerçekleştirilen bankacılık işlemlerinin kâr ile zarara katılma prensibine bağlı olduğunu belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu anlamda bu bankalar kar-zarara katılma esasıyla katılım fonu toplamakta, karşılığında ise kurumsal finansman, bireysel finansman ve leasing gibi yöntemlerle Türkiye’de faaliyet göstermektedir. Katılım bankaları bankacılık kanununda; “özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere

faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri” şeklinde tanımlanmıştır.

2.1. Türkiye’ de ve Dünyada Katılım Bankacılığı

Faizsiz bankacılıkla alakalı ülkemizdeki ilk uygulamaların Osmanlı döneminde başlatıldığı bilinmektedir. Nitekim kaynaklarda katılım bankacılığının tarihi, Osmanlı dönemindeki para vakıflarına dayandırılmaktadır (Keskin, 2013).

1923’de Cumhuriyetin ilanından sonra katılım bankacılığının temeli 1975 senesinde kurulan 1978 senesine uzanan süreçte çalışmalarını devam ettiren ‘Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası’nın getirdiği tecrübelerle dayanmaktadır. Türkiye’de 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun ile 16.12.1983 tarih 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu kararı uyarınca katılım bankacılığının temeli atılmış ve bugünkü sistemin temeli atılmıştır (Resmi Gazete, 1999) .

Özel finans kurumlarının Bankalar Kanunu’na tabi olması 19.12.1999 tarih ve 23911 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 4491 sayılı kanunun 11. Maddesi gereğince gerçekleşmiştir. Türkiye’nin Avrupa Birliği uyum sürecine bağlı olarak söz konusu kanun gereği 1.11.2005 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Özel Finans Kurumları (ÖFK) adı altında faaliyet gösteren bu bankaların adı artık ‘Katılım Bankaları’ şeklinde değiştirilmiştir. Çalışma prensipleri bankacılık kanununa alınan ve çalışma prensipleri dışında iş kollarının mevduat bankaları ile birlikte eşdeğer olduğu kanun kapsamına alınarak kabul edilmiştir.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun ve 04.10.2001 tarihli statüsünün yürürlüğe alınması ile ‘Özel Finans Kurumları Birliği’ adı altında kurulmuştur. Ancak devam eden tarihsel akış içerisinde, Türkiye Katılım Bankaları Birliği unvanını, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu sonrası 28.02.2006 tarihli ve 2006/10018 Sayılı Birlik Statüsü ile almıştır.

10.07.2018 tarihinde çıkarılan 1 No.lu Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kapsamında Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi tesis edilmiştir. Katılım Finans Dairesi Başkanlığı ise 2021 senesinde 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 527/Ç maddesinin birinci fıkrasının ‘b’ bendi ile tesis edilmiş, görev ile sorumluluklarını belirlenmiştir. Tesis edilen başkanlık ile; katılım finans sektöründe stratejilerin geliştirilmesi bu kapsamında alınacak kararlar kapsamında kamu kurumları dâhilinde bu uygulamaların izlenmesi ve bunların raporlanması, sektörün geliştirilmesine yönelik tüm kamu özel kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak bu başkanlığın vazifesi olarak kabul edilmiştir.

Dünyada İslami bankacılık veya faizsiz bankacılık olarak tarif edilen sistem, Türkiye’ de ‘katılım bankacılığı’ olarak isimlendirilmiştir. Katılım bankacılığı kavramı ilk olarak Mısırlı ekonomist El Naggar tarafından 1940’lardan itibaren ifade edilmiştir. Mısır’ da 1963 yılında kurulan ‘Mit-Ghamr Tasarruf Bankası’ ise kurulan ilk faizsiz banka olarak tarihte yer almıştır. Banka Mısır’da faaliyet gösteren köylülerin tarımsal alandaki ihtiyaçlarına çözüm bulma amacıyla kurulmuş olup dar bir sahada faaliyet gösterse de; ilk kez ticari ortaklık, takas ve finansal kiralama gibi alternatif katılım finans metodlarını da kullanmıştır. Söz konusu banka çok uzun soluklu olamamış 1971’de Mısır Ulusal Bankası’nın devralmasıyla faaliyetleri bitmiştir (Kammer ve diğ., 2015).

Dünyada faizsiz bankacılığın seyri açısından ikinci önemli gelişme Malezyalı Müslümanların hac farzlarını ifa etmeleri noktasında çalışan ve bu anlamda tasarrufların faizsiz finans ilkeleri doğrultusunda değerlendirilebilmesini sağlayan ‘Tabung Haji’ adlı işletmenin kurulması olmuştur. Kuruluşu 1963 senesinde gerçekleşen işletme hâlâ faaliyetine devam etmektedir (Belouafi ve Chachi, 2014).

İslam Kalkınma Bankası (İKB), faizsiz finansman prensipleri doğrultusunda üye ülkelerin ekonomik kalkınmalarını desteklemek noktasında faaliyet göstermekte olup 1974 yılında Suudi Arabistan - Cidde’de 7 ülkenin öncülüğünde kurulmuştur. Bugün toplam 56 üyesi ile faaliyetlerini sürdürmekte olan kuruluşta Türkiye kurucu üye olarak yer almaktadır.

2.2. Türkiye’ de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

19.10.2005 tarihli 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na entegre edilerek Türkiye’de işlemlerine devam eden katılım bankaları mevduat bankaları ile aynı statüye dahil edilmişlerdir. Bu sınıflandırma ile ‘mevduat

bankası' 'katılım bankası'' 'kalkınma ve yatırım bankası' sınıflandırması getirilmiştir. 2021 Aralık ayı itibariyle Türkiye'de katılım bankası prensipleri doğrultusunda ilgili kanun hükümleri doğrultusunda faaliyet gösteren 6 adet katılım bankası bulunmaktadır (TKBB). Söz konusu bankalar bugün itibariyle TKBB'ye göre toplam 1302 adet şube sayısına sahiptir.

2.2.1. Albarakatürk Katılım Bankası A.Ş.

Banka; 16 Aralık 1983 tarih, 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na istinaden 'Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş.' adı altında 5 Kasım 1984 tarihinde kurulmuştur. 5411 sayılı Bankacılık Kanununa istinaden Banka'nın unvanı, 21 Aralık 2005 günü yapılan Olağanüstü Genel Kurul'da 'Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.' şeklinde değiştirilmiştir. Bankanın % 20,57'lik hissesi, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)'nda işlem görmeye 2007 senesinde halka arz edilerek başlamıştır. Güncel olarak halka açıklık oranı % 36,92'dir. Genel Müdürlüğü İstanbul/Ümraniye'de Kurulu olan banka, 30 Eylül 2021 tarihinde 230 şube (yurt içi: 228, yurt dışı: 2) ve 3.232 personeli ile hizmet vermektedir (Albaraka, 2021). Bankanın ortaklık yapısı 30.09.2021 tarihli Bağımsız Denetim Raporuna göre aşağıdaki şekilde çıkartılmıştır.

Tablo 1. Ortaklık Yapısı

	Ortaklık Yapısı	Pay Tutarı (TL)	Oranı (%)
1	Albaraka Bankacılık Grubu	489.961.269,23	36.29%
2	Dallah Al Baraka Holding	207.585.000,00	15.38%
3	İslam Kalkınma Bankası	105.860.668,28	7.84%
4	Diğer-Yabancı	35.196.850,81	2.61%
5	Yerli Ortaklar	13.020.492,00	0.96%
6	Halka Açık	498.375.720,00	36.92%
	Toplam	1.350.000,000,00	100.00%

Kaynak: Albaraka, 30 Eylül 2021 Tarihli Konsolide Finansal Tablolar, 2021

2.2.2. Kuveyttürk Katılım Bankası A.Ş.

28 Şubat 1989 tarihli izinle Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. adıyla 16 Aralık 1983 tarih, 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na istinaden kurulmuştur. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümleri çerçevesinde Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın unvanı, 26 Nisan 2006 tarihli olağan genel kurulda yapılan ana sözleşme değişikliği ile Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiştir. Bankanın ağırlıklı hissedarı Kuveyt merkezli yabancı ortaklar olup, halka açık İMKB'de işlem gören hissesi bulunmamaktadır. Genel Müdürlüğü İstanbul/Şişli'de kurulu olan olup, 30 Eylül 2021 tarihinde 442 şubesi ve 6.087 personeli ile hizmet vermektedir (Kuveyttürk, 2021).

Tablo 2. Ortaklık Yapısı

	Ortaklık Yapısı	Pay Tutarı (TL)	Oranı (%)
1	Kuveyt Finans Kurumu	2,860,009,534.40	62.24%
2	TC Vakıflar Genel Müdürlüğü	860,208,523.20	18.72%
3	İslam Kalkınma Bankası	413,561,790.00	9.00%
4	Wafra International Investment	413,561,790.00	9.00%
5	Diğer Ortaklar	47,789,362.40	1.04%
	Toplam:	4,595,131,000.00	100.00%

Kaynak: Kuveyttürk, 30 Eylül 2021 Tarihli Konsolide Finansal Tablolar, 2021

2.2.3. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.

Bankanın kuruluş ve faaliyet süresi oldukça uzun yıllara dayanan bir sürece aittir. M. Kemal Atatürk'ün talimatı ile Ankara'da 3 Haziran 1926'da 'Emlak ve Eytam Bankası' adı altında tesis edilmiştir. Banka, 7 Temmuz 2001 tarihinde tüm aktif pasifi ile düzenlenen protokol kapsamında Ziraat ve Halk Bankası'na devredilmiş ve tasfiyeye alınmıştır. 16 yıllık süreçten sonunda bankanın, Hazine'ye ve diğer kuruluşlara olan borçlarını ödemiştir. 7020 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda ve Bir Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun sayesinde 27 Mayıs 2017 tarihinde ile tasfiyeden çıkartılmıştır.

Ana sözleşmesi 3 Eylül 2018 tarihli Genel Kurul'da onaylanmış, Banka'nın statüsü 'katılım bankası' şeklinde değiştirilmiş unvanı ise 10 Eylül 2018 tarihinde 'Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.' olarak tescil edilmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)'nun 27 Şubat 2019 tarihinde 30699 sayılı Resmi Gazete ile 26 Şubat 2019 tarih ve 8262 sayılı kararı sonrası faaliyet izni almış ve 21 Mart 2019 itibarıyla da faaliyetlere başlamıştır. Genel Müdürlüğü İstanbul/Ataşehir'de bulunan Banka, 30 Eylül 2021 tarihi itibarıyla 70 şube, 1073 personeli ile birlikte çalışmaktadır (Emlak Katılım, 2021). Bankanın ortaklık yapısı 30.09.2021 tarihli Bağımsız Denetim Raporuna göre aşağıdaki şekilde çıkartılmıştır.

Tablo 3. Ortaklık Yapısı

	Ortaklık Yapısı	Pay Tutarı (TL)	Oranı (%)
1	Hazine ve Maliye Bakanlığı	1,026,915,000.00	100.00%
2	Diğer	0.00	0.00%
	Toplam:	1,026,915,000.00	100.00%

Kaynak: Emlak Katılım, 30 Eylül 2021 Tarihli Konsolide Finansal Tablolar 2021

2.2.4. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Banka, 16 Aralık 1983 tarih, 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve 83/7506 Sayılı Kararnameye istinaden 4 Kasım 1991 tarihinde Anadolu Finans Kurumu A.Ş. unvanı ile çalışmaya başlamıştır. Yönetim Kurulu'nun 31 Mayıs 2005 tarihli toplantısında alınan karara göre, bankanın yine aynı sektörde faaliyet gösteren 'Family Finans Kurumu A.Ş.'nin tüm aktif ve aktif pasifi ile birleşmesine, konu birleşmenin ise Family Finans Kurumu A.Ş.'nin Anadolu Finans Kurumu A.Ş.'ye devredilmesiyle gerçekleşmesine yönelik BDDK'ya başvurulmuştur. Söz konusu karar BDDK tarafından 20 Ekim 2005 tarihinde onaylanmış, her iki bankanın 23 Aralık 2005 tarihli genel kurullarında bu kararlarının tescil edilmiş, BDDK ise 28 Aralık 2005 tarihinde onaylamıştır. BDDK Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olarak unvanını; 30 Kasım 2005 tarihli kararı ile Family Finans Kurumu A.Ş.'nin Anadolu Finans Kurumu A.Ş.'ye devri ile Bakanlar Kurulu'ndan gerekli iznin alınması kaydıyla onay vermiştir. Bu değişiklik ile 30 Aralık 2005 tarihinde tescil edilmiştir. Bankanın genel müdürlüğü İstanbul/Ümraniye'de bulunmaktadır. 30 Eylül 2021 tarihi itibarıyla 316 şubesi, 3576 personeli ile çalışmasını sürdürmektedir (Türkiye Finans Katılım Bankası, 2021).

Bankanın ortaklık yapısı 30.09.2021 tarihli Bağımsız Denetim Raporuna göre aşağıdaki şekilde çıkartılmıştır.

Tablo 4. Ortaklık Yapısı

	Ortaklık Yapısı	Pay Tutarı (TL)	Oranı (%)
1	Saudi National Bank	1,742,676,447.00	67.03%
2	Gözde Girişim Sermayesi Yatırım Ort. A.Ş.	274,838,187.00	10.57%
3	Diğer	582,485,366.00	22.40%
	Toplam:	2,600,000,000.00	100.00%

Kaynak: Türkiye Finans, 30 Eylül 2021 Tarihli Konsolide Finansal Tablolar, 2021

2.2.5. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

Banka, BDDK'nın 27 Şubat 2015 tarih 6205 sayılı izni ve 3 Mart 2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazete ilanı ile kurulmuştur. 24 Şubat 2016 tarihinde katılım bankası olarak çalışmaya başlamıştır. Bankanın genel müdürlüğü İstanbul/Ümraniye'de olup, 30 Eylül 2021 tarihi itibarıyla 125 şubesi, 1803 personeli ile çalışmaktadır (Vakıfkatılım, 2021).

Tablo 5. Ortaklık Yapısı

	Ortaklık Yapısı	Pay Tutarı (TL)	Oranı (%)
1	T.C Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün İdare Ve Temsil Ettiği Mazbut Vakıflar(*)	5,662,800,000.00	99.00%
2	Beyazid Han-i Sani (ii. Beyazit) Vakfi	14,300,000.00	0.25%
3	Mahmud Han-i Evvel Bin Mustafa Han (I. Mahmut) Vakfi	14,300,000.00	0.25%
4	Mahmud Han-i Sani Bin Abdülhamid Han-i Evvel (II. Mahmut) Vakfi	14,300,000.00	0.25%
5	Murad Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfi	14,300,000.00	0.25%
	Toplam:	5,720,000,000.00	100.00%

(*) T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 30.06.2021 tarih ve E-42494978-180.01.03-82778 sayılı Ortaklık Pay Düzeltme İşlemi konulu yazısı ile BDDK'nın 11/08/2021 tarih ve E-43890421-101.01.01-22053 sayılı Banka Pay Defterinde Yer Alan Pay Sahibi Kaydının Düzeltilmesi konulu yazısı çerçevesinde pay sahibi kaydı düzeltilmiştir

Kaynak: Vakıf Katılım, 30 Eylül 2021 Tarihli Konsolide Finansal Tablolar 2021

2.2.6. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

Banka, BDDK'nın 10 Ekim 2014 tarih ve 6046 sayılı izni, 15 Ekim 2014 tarih ve 29146 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan karar ile kurulmuştur. Karar 14 Mayıs 2015 tarih ve 29355 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış, 29 Mayıs 2015 tarihinde çalışmaya başlamıştır.

Bankanın genel müdürlüğü İstanbul/Fatih'te olup 30 Eylül 2021 tarihi itibarıyla 112 adet Türkiye, bir adet Sudan şubesi olan üzere toplam 113 şube ve 1453 personeli ile hizmet vermektedir (Ziraatkatılım, 2021).

Tablo 6. Ortaklık Yapısı

	Ortaklık Yapısı	Pay Tutarı (TL)	Oranı (%)
1	TC Ziraat Bankası A.Ş.	1,750,000,000.00	99.9999996%
2	Türkiye Sigorta A.Ş.	-	0.0000001%
3	Türkiye Hayat ve Emeklilik A.Ş.	-	0.0000001%
4	Ziraat Teknoloji A.Ş.	-	0.0000001%
5	Ziraat Yatırım Menkul Değerler A.Ş.	-	0.0000001%
	Toplam	1,750,000,000.00	100.00%

Kaynak: Ziraat Katılım, 30 Eylül 2021 Tarihli Konsolide Finansal Tablolar, 2021

2.3. Katılım Bankacılığında Faizsiz Fon Toplama Yöntemleri

Türkiye’de 5411 sayılı 19.10.2005 kabul tarihli 25983 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Bankacılık kanununa göre “Türkiye’de kurulu mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri, finansal holding şirketleri, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve bunların faaliyetleri bu Kanun hükümlerine tâbidir.” hükmü getirilmiştir (Bankacılık Kanunu). Bu kapsamda ilgili Bankacılık Kanununun revize edilmesi ile katılım bankaları ile çalışan mudilerin de yasal anlamda mevduatları ve bu bankalarla çalışanların tüm hakları yasal noktada koruma altına alınmıştır. Katılım bankalarının fon toplama yöntemlerini bu anlamda değerlendirmek anlamı olmaktadır. İlgili kanun kapsamında “Kanunun katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarınınca faizsiz yöntemlerle gerçekleştirilebilecek faaliyetlere ilişkin usul ve esasları belirlemeye kurul yetkilidir.” Buna göre konvansiyonel bankaların ülkemizde faizsiz yöntemlerle fon toplama yetkileri bulunmadığı söylenebilir.

Türkiye’de mevduat ve katılma hesaplarının mevduat garanti yetkileri Tasarruf Mevduatı Fonu’na verilmiştir. Buna göre katılım bankalarında katılım hesabı açtıran her bir bireyin fonları 150.000 TL’ye (yüz elli bin TL) kadar olan kısmı mevduat garantisi kapsamındadır. Söz konusu kapsam tüzel kişiliklere haiz firmaların katılım fonlarını kapsamamaktadır. Aynı şekilde yurt dışında yerleşik yerli veya yabancı gerçek kişilere ait Türkiye’deki hesaplarda bulunan mevduat hesaplarının anaparaları ile bu hesaplara dair faiz reeskontların toplamı da bu kapsam dâhilinde garanti altına alınmış durumdadır (TMSF, 2021).

Buna göre katılım bankalarının fon toplama yöntemlerinin Türkiye’de 3 başlık altında toplamak mümkündür.

2.3.1. Özel Cari Hesaplar

‘Özel cari hesaplar’ katılım bankalarının fon toplama yöntemlerinden ilki ve en aygın olanı olup, Bankacılık Kanunu Md.3’de; “katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplar” şeklinde tarif edilmiştir. Konvansiyonel bankacılık olarak bilinen yapılarda vadesiz mevduat hesabı ile aynı olan özel cari hesaplar, ağırlıklı olarak kısa vadeli tasarrufların güvenli olarak katılım bankalarında değerlendirilmesinde kullanılmaktadır.

Özel cari hesap BDDK tarafından; “Faizsiz bankalar tarafından müşterilerine Türk lirası ya da döviz cinsinden müşteri isimlerine göre açılan hesaplar” şeklinde tarif edilmektedir. Açılan bu hesaplar karşılığında banka müşterisine ‘Özel Cari Hesap Cüzdanı’ vermektedir. Bu hesaplardan fonlarını kısmen ya da tamamını müşteri istediği zaman alabilmektedir. Bu hesaplarda parası olan müşterilerine banka; faiz, kâr payı ya da başka isim altında ilave bir tutar ödememektedir (BDDK, 2001).

Altaner (2002) çalışmasında özel cari hesapları; katılım sahiplerinin faizsiz bankacılık sisteminde özel cari hesap ile parasının güvenilir biçimde korunmasını sağlamak, faizsiz bankaların müşterilerine

sundukları bankacılık faaliyetlerinden istifade etmek, ayrıca katılım bankaları tarafından ise; özel cari hesaplar ile maliyetsiz kendilerine kaynak oluşturmak şeklinde ifade etmektedir. Faizsiz bankaların söz konusu fonları fon olarak müşterilerine sunduklarını, bu nedenle bireylerin katılım fonu olarak değerlendirmedikleri atıl fonlar ekonomiye dâhil olmaz iken, özel cari hesaplara yatırılan fonların ekonomi ve yatırıma yönlendirildiğini belirtmektedir.

Aktepe'ye (2013) göre özel cari hesaplar, konvansiyonel bankalardaki gibi kısmen borç sayılmakta, fakat katılım bankası yatırılan fon miktarını tazmin etmekle mükellef olduğundan bu fon borç hükmünü almakta, özel cari hesap sahiplerinin hesaplarında ödemelere aracılık edebilmekte, bunun karşılığında ücret alabilmekte, hesapta belirli miktar fon yoksa dahi katılım bankası bu ödemeleri yapabilir ancak fon hesabı sahibine bu ödemedeki kaynaklı verilen borçtan faiz alamamaktadır. Sadece bu işlemde kaynaklı vekalet ücreti alabilecektir. Bu noktada kazancının dinen onay vermediği işlemlerden olan kişi ve kuruluşların fonları cari hesaplara alınmamakta, kaynağı haram olarak addedilmektedir. Bankanın parayı geri çevirme hakkı yok ise, kullanamaz, ancak sosyal projelere aktarmak durumunda olmaktadır.

2.3.2. Katılma Hesapları

Fon toplama yöntemlerinden ikincisi olan 'katılma hesapları' ilgili kanun Md.3'de; "Katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplar" olarak tarif edilmiştir. Buna göre yukarıda da değinildiği üzere katılım bankalarında katılım hesabı açtıran her bir bireyin özel cari hesapların 150.000 TL'lik (yüz elli bin TL) kısmı sigorta kapsamında olmasına karşın katılma hesaplarında fon sahiplerine böyle bir garanti verilmemektedir (TMSF, 2021).

Katılma hesapları vadelerine göre benzeyen hesaplardan gelecek toplanan fonlar neticesinde oluşturulan ortak havuzlar katılım bankası tarafından işletilmek katiya oluşturulmaktadır. Bu fonların işletilmesi neticesinde elde edilecek kâr oranları bu bankalar tarafından tespit edilmektedir. (TKBB, 2012). Aktepe (2013) katılma hesaplarının; katılım bankasının mülkiyetine geçmediğini ve emanet olarak verildiğini, vade sonunda fazlalık (kâr) oluşmasının kesin olmadığı zarar ihtimalinin de olduğu, hesabın mudarebe (emek-sermaye ortaklığı) şeklinde açıldığını, bu fonları yatırımcıların banka ile kâr-zarar işbirliği çerçevesinde yatırdıklarını, katılım bankasına emanet edilen bu fonu faizsiz işlemler prensibi ile meşru alanlarda işleterek elde edeceği karı işlemin ilk adımında tarafların anlaşmaya vardıkları 'kar oranına' göre pay edeceklerini belirtir. Gökalp ve Güngör (1993) ise katılım hesaplarını; atıl fonlara sahip kişi ve işletmelerin tasarrufunda olan fonları konvansiyonel bankalara yatırmayıp, aynı zamanda kendileri de bu fonları işletme durumunda olmayanlar için kâr sağlamak amacıyla faizsiz hizmet veren katılım bankalarında açılan hesaplar olduğunu, yatırdıkları mevduatın vade ve büyüklüğüne göre bankanın kâr veya zararına katıldıkları hesaplar olduğunu ifade eder.

2.3.3. Özel Fon Hesapları

Katılım bankalarının diğer önemli yöntemlerinden üçüncüsü olan 'özel fon hesapları' Bankacılık Kanunu Md.3'de; gerçek ve tüzel kişilere ait katılım bankaları bünyesinde açtırılan özel cari ve katılma hesaplarına yatırılan para" olarak tarif edilmiştir.

Özel fon hesap havuzları katılım hesaplarının bir alt bileşeni niteliğinde görülmüş, katılım bankaları daha önceden finansmanı gerçekleştirilmesi planlanan projelerin veya yatırımlarda kullanılmaya yönelik katılma hesaplarının dışında izlenebilmesi için ayrı hesaplarda izlenen ve vadesi bir aydan fazla olan özel fon havuzları oluşturulmaktadır (Mevduat ve kredi faiz oranları ve katılma hesapları kâr ve zarara katılma oranları hakkında tebliğ, sayı: 2020).

2.4. Katılım Bankacılığı Faizsiz Fon Kullanırma Yöntemleri

Bu bankacılık türünün ana gayesi ticaret esasına dayandığından konvansiyonel bankalardan ayrılmaktadırlar. Katılım bankalarında fon kullandırma, ticarete esas olduğundan sermaye bu sebeple

üretim faktörlerinden biridir, reel ticari işlemlere/ alım satım faaliyetlerine dayandığından konvansiyonel bankaların yaşadığı krizlerden farklı olarak ekonomik anlamda gelişimi desteklemektedir (Canbaz, 2016).

Katılım bankaları fon toplama yöntemleri ile beraber mevduatları değerlendirirken, konvansiyonel banka kuruluşları gibi faaliyetlerini faizli işlemlere dayandırmadıklarından, İslami bankaların fon kullandırma prensiplerine uyarlar. Katılım bankaları ticaretin finansmanı ve mal tedariki yöntemiyle sektörlerin desteklenmesi ve nakit sermaye ile ticari faaliyetlere ortak olabilmektedir (Battal, 1999).

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerini 9 ayrı fon kullandırma yöntemi ile incelemekteyiz. Bu yöntemler sırasıyla şunlardan oluşmaktadır.

2.4.1. Murabaha

Orman (2001) çalışmasında murabahayı; “Eğer finansal işlemler faizliden faizsize doğru bir yelpaze şeklinde düşünülürse, murabaha ikisi arasındaki geçiş bölgesini oluşturur ve bundan dolayı, sonunu oluşturduğu dünya ile başını oluşturduğu dünyanın ortak özelliklerini taşır” şeklinde tarif etmiştir.

Aktepe’ye (2013) göre murabaha; klasik fıkıhta malın maliyetinin müşteriye bildirilmesi ve üzerine kâr eklenerek satılması ve müşterinin satıcıya ne kadar kâr verdiğini bilmesi anlamına gelmektedir. Bugünkü manada katılım bankacılığı prensipleri ile bankacılık faaliyetlerini sürdüren bankaların esas gelir elde etme yöntemi murabahadır.

2.4.2. Muşaraka

Muşaraka Arapça kökenli bir kelime olup paylaşma veya bölüşme anlamına gelmektedir. Katılım bankacılığındaki karşılığı ise ‘ortaklık yöntemi’ olarak adlandırılmaktadır. Bu anlamda en az iki kişi olmak üzere bunların kâr ve olası zarara ortak olarak belli miktarda sermaye ile yapılan ortaklık yöntemi olarak tarif edilebilir (Karahana, 2015). Bu yöntemde ortaklığa dâhil olan kişiler kâr veya zarara hisse oranları ile katılmaktadırlar (Okumuş, 2013).

Yüzbaşıoğlu muşarakanın operasyonel işleyişini şu şekilde tarif etmektedir;

Muşaraka yöntemi sistemsel anlamda; işletmenin katılım bankasına başvurusuyla ortaklığa dair taahhüt ettiği sermayesini talep eder ve katılım bankasının bu sermayeyi tamamlamasıyla muşaraka ortaklığı tesis edilmiş olur. Prensipite kurulan ortaklığı katılım bankasının müşterisi işletmektedir. Konu yatırımlar yapılır ve kârın paylaşımında fazladan pay alınır ve oluşacak kâr ortaklıktaki hisseleri oranında kendi aralarında paylaşılır. Eğer olası zarar gerçekleşti ise bu sefer de zarar yine hisseleri oranında karşılanmaktadır (Yüzbaşıoğlu, 2014).

2.4.3. Mudaraba

Bulut ve Er (2012) mudarabayı ticari faaliyeti gerçekleştirmek amacıyla üretici ile sermayedar birlikteliğine yönelik yapılan bir ortaklık sözleşmesi olarak tanımlar. Bu işlemde taraflardan biri emeğini diğer ise sermayesini ya da ürününü ortaya koyarak her iki tarafın payına düşecek kâr oranını sözleşme yapılırken daha önceden belirlenme şeklinde tarif etmektedirler (Bulut & Er, 2012). Bu sebeple sermaye sahibi olarak katılım bankası, diğer tarafta ise emek sahibi olarak üretici görülmektedir (Aktepe, 2010).

Katılım bankacılığının finansman metotlarından bir tanesi olan bu yöntem; iki taraflı sözleşme ile ortaklık esasına dayandırılır. Burada ilk ortak projenin fon ihtiyacını sağlayan diğer ortak ise projeyi yöneten ortak olarak gösterilmektedir. Söz konusu ortaklıktan gelen kazanç tarafların arasında belirlenmiş orana göre dağıtılmaktadır. Söz konusu ortaklıkta zararın olması halinde sermayedar sermayesini emektar emeğini yitirmektedir (Coşan, 2016).

2.4.4. İcara

İcara Arapçada kiralamak manasına gelmektedir. Kiralama bu anlamda; bir malın taraflarca belirlenen sürede kullanılabilmesi için kiracı tarafından ödenen bedel ile malın/teçhizatın mülkiyetine sahip olan kişi arasında imzalanmak suretiyle kullanım hakkının kiracıda kalmasını sağlayan sözleşme olarak tarif edilmektedir. İcara ise sektörde; katılım bankası müşterilerinin ihtiyacı olunan malları satın alıp yine aynı müşteriye kiralamasından kaynaklanmaktadır (Kalaycı, 2013).

Günümüzde bankacılık sektöründe ‘leasing’ olarak adlandırılan finansman yöntemi, icara ile büyük bir benzerlikler göstermektedir. Ancak leasingde faizin olması icarada ise faizin olmaması iki yöntem arasındaki en önemli farktır (Alkış, 2018).

2.4.5. Selem

Selem, önceden vadeli olarak satın alınması planlanan malın peşin bedelle satımına ‘selem’ denilmekte, diğer bir ifade ile; katılım fonuna ihtiyaç duyan bir kişinin veya işletmenin henüz üretimini gerçekleştirmediği bu ürünü daha sonraki bir tarihte almak üzere peşin bedelle satması işlemine ‘selem’ adı verilmektedir. Yapılan bir selem sözleşmesi ile ileride üretilmesi planlanan mallar bugünden satılmış ve ödemesi nakden katılım bankası tarafından ödenmiş olmaktadır (Babuşçu & Hazar, 2017).

2.4.6. İstisna

İstisna esas itibariyle selem sözleşmesine benzemektedir. Bu fon kullandırma yöntemi; alıcı ve satıcı birlikteliğinde, bir ürünü imal etme konusunda tanzim edilen sözleşme olarak tarif edilmektedir. (Karahan, 2015) Katılım bankacılığı yönünden istisna, tıpkı selemdeki gibi henüz üretilmeyen bir ürün için katılım bankasının peşin finansman gerçekleştirilmesi ve üretim yapanın da belirlenen tarihte konu ürünü üretip konu fon sahibi katılım bankasına satması, katılım bankası ise üzerine kar payı ekleyerek üçüncü kişiye satması işlemidir (Tunç, 2010).

2.4.7. Teverruk

Günal (2010) teverruku, “borç vermek istemeyen bir kişinin, bir malı borç almak isteyen kişiye vadeli olarak piyasa değerinin üstünde satın, onu başkalarına satmasını istemesi ve borç isteyen kişinin onu aldığı fiyattan daha ucuza başkalarına satarak nakit para elde etmesi” olarak tanımlanmaktadır. Örneklendirmek adına şu şekilde özetleyebiliriz; katılım fonuna ihtiyacı olan X, Y’den finansman talep eder ancak Y’de kendisine ait ürünü vadeli olarak piyasa fiyatının üzerinde bir bedelle ve üçüncü bir kişiye satın nakit sağlamasına yönelik X’e satar. X bu malı, daha düşük bedelle Z’ye satarak nakit fon elde etmiş olur, Y de vadeli satıştan kâr alır. Bu akışta da görüldüğü üzere ‘teverruk’ iki ayrı satım sözleşmesinden oluşmaktadır.

Teverruk isimli fonlama metodu tartışmalı bir işlem olsa da, katılım bankalarınca tercih edilmesinde iki ana neden yatmaktadır. 1. neden; katılım bankalarının kısa vadeli ellerindeki fonları farklı alanlarda değerlendirmesini, 2. neden ise; katılım bankalarının fon kullandırma metotlarına uyum sağlayamayan müşterilerin ihtiyaçlarının karşılanması amaç edinmektedir (Tunç, 2010).

2.4.8. Sukuk

İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Teşkilatı Sukuk’u şu şekilde tanımlamaktadır:

Sukuk, ihraç edildikten sonra eşit değerleri temsil eden, ihraçtan elde edilen tutarların önceden planlanan şekilde yatırım yapıldığı, yapılan yatırım türüne göre duran varlıklar ve benzerleri üzerindeki hak ve payların temsil edildiği, bir proje veya özel bir yatırım faaliyetinde ortaklık hakkı veren sertifikalardır. (TKBB, 2014).

Katılım bankacılığı alanında fon kullandırma metotları içerisinde dünyada da en yoğun kullanılan ürün olarak sukuk bilinmektedir. Türkiye’de uygulama noktasında katılım bankacılığı işleminden ziyade bir sermaye piyasası aracı olarak görülmektedir (Uysal, 2019).

Kudun (2016) katılım bankacılığına dönüştürülmesi sonucu oluşan sukuku bir senet olmasına rağmen tahvilden farklı görmektedir. Tahvil esasen evrakı elinde bulunduran kişiye alacak hakkını verirken, sukuk ise mülkiyet hakkını kazandırmaktadır. Sukuk, sahip olduğu varlıktan doğacak gelire ortaklık ve bundan kaynaklanacak kar payı hakkı sağlamaktadır.

2.4.9. Karz-ı Hasen

Faizsiz fon kullandırma metotlarından olan karz-ı hasenin anlamı; en güzel borç verme, fon ihtiyacı olan kişi veya işletmelerden maddi hiçbir karşılık/ek maliyet beklemeden, belirli bir süre sonra sadece anaparanın geri tahsil edilmesi şartı ile fonlanması şeklinde tarif edilmektedir. Bu yöntem ile birlik olma,

yardımlaşma esas alınmaktadır. Faizle gerçekleştirilen fonlama yöntemleri ise hırs duygularını tetiklemektedir. Maddi açıdan sıkıntıda olanlara ve fon piyasalarına ulaşamayan kuruluşlara karz-ı hasen işlemleriyle ulaşılması ile ortak projeler yaratılması; büyümeyi de destekleyici bir unsur olarak görülmektedir (Gedikli, 2020).

Karz-ı hasen, herhangi bir çıkar ilişkisine girmeden sadece hayır için borç vermek olarak adlandırılmaktadır. Konvansiyonel bankacılıkta faiz, borç verilen kişiye borç devam ettiği süre içinde borç tutarı üzerinden hesaplanarak borca eklenmektedir. Karz-ı hasende, fon kullandırılması akabinde fon alacaklısının fedakârlığı ile herhangi bir ek gelir beklentisi bulunmamaktadır. Karzın da esas itibarıyla katılım bankalarında daha çok kısa vadeli, hatta uygulamada iki-üç günlük süre ile kullandırıldığı belirtilmelidir. Karz talep eden müşteriler; özellikle vadeli olan sigorta, vergi benzeri ödemelerde cezaya düşmemek için bu talepte bulunmakta, katılım bankaları da kendi iç değerlendirmeleri doğrultusunda uygun buldukları fon müşterilerine karz fonunu kullandırmaktadırlar (Ödeş, 2020).

2.5. Türkiye’ de Katılım Bankacılığı Verileri

Katılım bankalarının konsolide seçilmiş finansal rakamları TKBB raporundan elde edildiği gibi aşağıdaki gibidir. Buna göre 2020 yılsonu verileri 2021-06 dönemi verilerine göre karşılaştırmalı olarak elde edilmiştir. Söz konusu verilerin ise kaynak olarak BDDK raporlarından derlendiği belirtilmiştir.

Tablo 7. Konsolide Katılım Bankaları Seçilmiş Veriler (Milyon TL)

Finansal Başlıklar		Katılım Bankaları		
		2021 / Haziran	2020 / Aralık	Değişim(%)
Toplanan Fonlar	TP	118.137	102.620	15,1
	YP	182.802	149.513	22,3
	YP-Maden	72.493	69.884	3,7
	Toplam	373.433	322.017	16,0
Kullandırılan Fonlar		280.003	240.133	16,6
Takipteki Alacaklar (Brüt)		9.628	8.713	10,5
Toplam Aktif		504.309	437.092	15,4
Öz varlık		32.000	27.603	15,9
Net Kar		1.990	1.651	20,5
Personel Sayısı		17.181	16.849	2,0
Şube Sayısı	Yurtiçi	1.276	1.251	2,0
	Yurtdışı	4	4	0,0
	Toplam	1.280	1.255	2,0

Kaynak: TKKB, 2021.

Konu verilere göre sektör toplanan fonlarda 2020 yılsonu verilerine göre Haziran 2021 döneminde % 15’lik bir büyüme rakamı söz konusudur. Kullandırılan fonlar tarafında da dengeli bir büyüme ile % 16,6’lık bir büyüme, sektör bilanço büyüklüğünde de dengeli bir büyüme olan % 15,4’lük büyüme, Öz kaynaklarda da aynı şekilde % 15,9’luk dengeli büyüme gözlenmektedir. Net kar rakamında ise söz konusu büyüme rakamlarının biraz daha ötesinde % 20,5’lik bir büyüme rakamı izlenmiştir. Bu finansal büyüme rakamları elde edilirken şube ve personel sayısındaki % 2’lik bir büyüme rakamı ile efektif bir büyümenin elde edildiği görülmektedir.

3. Türkiye’de Para Arzını Belirleyen Kurum: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)

Türkiye’de Merkez Bankacılığının temelleri Osmanlı dönemine dayanmaktadır. 1856 senesinde Londra’da kurulmuş olup yönetim yeri İstanbul olan Bank-ı Osmani (Ottoman Bank) istediği her yerde şube açabilmiş ilk merkez bankasıdır. Kuruluşunda Fransa sermayeli olarak faaliyet gösteren Bank-ı Osmani-i Şahane (Osmanlı Bankası) 1863 yılında faaliyete başlamıştır (Akgüç, 2007: 6-17).

Cumhuriyet döneminde bir merkez bankası kurulması düşüncesi ilk kez 1923 senesinde Türkiye İktisat Kongresi’nde görüşülmüştür. 1924’de Osmanlı Bankası’nın Türk Hükümetince devlet bankasına çevirebilmesine yönelik girişim yapılmıştır. 11 Haziran 1930 tarihinde Merkez Bankası Yasası Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1715 sayılı TCMB Kanunu adı ile kabul edilmiş, 3 Ekim 1931 tarihinde ise banka faaliyetlerine başlamıştır. TCMB, bağımsız statüsü üzerine anonim şirket olarak hukuken tesis edilmiştir (www.tcmb.gov.tr-15.12.2021).

1211 sayılı kanuna göre banka sermayesi 25.000 TL olup ve 250.000 adet hisseye ayrılmıştır. Merkez Bankası hisse senetleri (A), (B), (C) ve (D) olmak üzere 4 sınıfa ayrılmıştır;

(A) sınıfı; münhasıran Hazine’ye,

(B) sınıfı; Türkiye’de faaliyet gösteren milli bankalara,

(C) sınıfı; 15.000 hisseyi geçmemek üzere milli bankalar dışında kalan diğer bankalarla imtiyazlı şirketlere,

(D) sınıfı; Türk ticaret şirketlerine ve Türk vatandaşlığını sahip tüzel ve gerçek kişilere aittir.

2020 sonuna göre, bankanın sermayesinin % 55,12’si (A) sınıfı, % 23,25’i (B) sınıfı, % 2,51’i (C) sınıfı, % 19,12’si ise (D) sınıfı hisselerden oluşmaktadır (TCMB).

3.1. TCMB Tanım ve Görevleri

TCMB’nin tanımlı 5 adet görevi bulunmaktadır (TCMB-www.tcmb.gov.tr, 15.12.2021). Bunlar; temel amacı, finansal istikrar; finansal piyasalara yönelik para politikası araçları belirlemek olan fiyat istikrarı; döviz kuru rejiminin hükümet ile belirlenmesi, banknot basma ve ihraç imtiyazı (TBMM tarafından para basma yetkisi TCMB’ ye verilmiştir) ve son olarak fonların ve menkul kıymetlerin güvenli ve hızlı bir şekilde aktarılması ve mutabakatının gerçekleştirilmesine yönelik sistemler kurulması ve kurulacak sistemlerin işleminin sağlanmasıdır.

3.2. Para Arzı Tanımları

Paranın tanımlaması sınıflandırılması yapılırken dar anlamda ‘M0’ ve ‘M1’, geniş tanımında ‘M2’ ve ‘M3’, parasal taban olarak da ‘B’ harfinin kullanımı tercih edilmektedir. Bu tanımlarla birlikte farklı ülkelerin değişik türde parasal büyüklükleri ve ölçümleri kullandıkları izlenmektedir (Esengül, 2018).

Türkiye’de TCMB, 2007 yılında Avrupa Merkez Bankası istatistik tanım ve standartlarına ve mali gelişmelerine uyum ağırlanmasına yönelik olarak para arzı tanımlarını değiştirmiştir. Bu yeni yapılanma ile birlikte Merkez Bankası ve mevduat bankaları rakamlarına ilaveten ‘kalkınma ve yatırım bankaları’, ‘katılım bankaları’ ve ‘B Tipi Likit Fonları’nı da dâhil edecek şekilde para arzı tanımları kapsamı genişletilmiştir.

Türkiye’ de para arzı tanımları şu şekilde formül altına alınmıştır;

M1 = Dolaşımdaki para + TL ve Yabancı Para Vadesiz Mevduat (Özel Cari Hesaplar)

M2 = M1 + TL ve YP Vadeli Mevduat (Katılma Hesapları)

M3 =M2+Repo + B Tipi Likit Fon

3.3. Türkiye' nin Güncel Para Arzı Verileri

Türkiye'nin para arzına ait veriler TCMB tarafından raporlanmakta ve internet sitesinde yayınlanmaktadır. Buna göre Ekim 2021 itibariyle M1, M2, ve M3 verilerine göre alt kırılım bazında büyüme katkı veren rakamlar ve büyüme etkileri aşağıdaki gibidir;

Tablo 8. Bileşenlerin M3 Para Arzındaki Yıllık Büyüme Katkısı (Ekim 2021)

	Ekim 2021	Ağustos 2021	Eylül 2021	Ekim 2021
	(Milyon TL)	%	%	%
M3	4,365,236	18.74	21.70	23.96
REPO İşlemlerinden Sağlanan Fonlar	16,725	0.06	0.07	0.09
Para Piyasası Fonları	55,913	0.23	0.28	0.31
İhraç Edilen Menkul Değerler	53,910	0.24	0.27	0.30
M2-M1	2,665,702	11.54	13.35	14.63
Vadeli Mevduat - TL	1,390,777	6.17	7.11	7.63
Vadeli Mevduat - YP	1,274,925	5.37	6.24	7.00
M1	1,572,986	6.67	7.23	8.63
Banklar Dışındaki Para	216,086	0.96	1.08	1.19
Vadesiz Mevduat - TL	426,235	1.77	2.09	2.34
Vadesiz Mevduat - YP	930,665	3.94	4.56	5.11

Kaynak: TCMB, 2021.

Para arzı bileşenlerinin yıllık büyüme katkısına bakıldığında; vadeli mevduatların para arzına en büyük katkıyı sağladığı (%7,63), akabinde ise vadesiz mevduatların (%8,63) seyrettiği izlenmektedir. Ekim 2021'de geniş para arzı M3'te gözlenen yıllık %23,96'lık büyümede %14,63 ile vadeli mevduatlardaki artış etkisini göstermiştir.

4. Katılım Bankalarının Para Arzına Katkısı

M1 ve M2 para arzındaki katılım bankalarının nominal değerleri aşağıdaki gibidir. Bu verilere göre 2005 sonu 1.916.741 bin TL olan M büyüklüğü 2011/11. ay sonu verilerinde 184.150.202 bin TL, 6.357.734 bin TL olan M2 rakamı 239.303.329 bin TL rakamına ulaşmıştır. Bu durum 16 dönem sonrasında katılım bankalarının geldiği noktada çok ciddi ivme gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Katılım bankalarının M-M2 ve M3 para arzı verilerindeki oransal payı ve yıllar itibariyle değişim oranı aşağıdaki gibi çıkartılmaktadır. Buna göre 2005 senesinde %3,09 olan M1 payı 2021/11 döneminde %10,66 seviyesine yükselmiştir. Yıllar itibariyle artış oranında ise çok dalgalı bir seyir izlenmekle birlikte dengeli bir artış oranı izlenmemektedir. 2010 senesindeki düşüş küresel finans krizi sonrası kısa vadede düşüş eğilimi, 2014 ve 2016 senelerinde ise Türkiye'deki siyasi değişimlerin etkisiyle negatif değişim oranı dikkat çekmektedir. 2005 senesinde %3,48 olan M2 para arzı payı 2021-11 dönemi sonunda %9,34'e yükselmiştir. Yıllar itibariyle M3 artış oranında ise çok dalgalı bir seyir izlenmekle birlikte M1'de olduğu gibi dengeli bir artış oranı izlenmemektedir. 2011-2014-2015-2016 senelerindeki Türkiye'de siyasal değişimlerin etkisi ile artış oranlarının negatif seyrettiği izlenmektedir. M3 para arzı biriminde ise Katılım Bankalarının Likit fonlarda hiç var olmadığından Katılım Bankalarını payı M2'ye göre düşmüş olup, yıllar itibariyle artış oranı ise sürekli düşüş eğiliminde izlenmektedir.

Tablo 9. M1-M2 İçerisindeki Katılım Bankalarının Toplam Hacmi (Bin TL)

Yıllar	Katılım Bankaları M1	Katılım Bankaları M2
2005-12	1,916,741	6,357,734
2006-12	2,337,179	8,496,825
2007-12	2,626,141	11,850,278
2008-12	3,029,369	15,142,815
2009-12	4,838,885	21,236,619
2010-12	6,042,166	26,084,628
2011-12	7,166,766	27,619,733
2012-12	10,467,210	36,261,371
2013-12	14,195,158	44,546,164
2014-12	14,380,166	47,071,870
2015-12	18,209,886	51,159,253
2016-12	21,277,169	53,912,825
2017-12	29,250,567	67,791,193
2018-12	40,182,676	82,913,667
2019-12	64,440,351	131,081,884
2020-12	134,550,811	160,975,654
2021-11	184,150,202	239,303,329

Kaynak: TCMB, 2021.

Katılım bankalarının M-M2 ve M3 para arzı verilerindeki oransal payı ve yıllar itibariyle değişim oranı aşağıdaki gibi çıkartılmaktadır. Buna göre 2005 senesinde % 3.09 olan M1 payı 2021/11 döneminde % 10.66 seviyesine yükselmiştir. Yıllar itibariyle artış oranında ise çok dalgalı bir seyir izlenmekle birlikte dengeli bir artış oranı izlenmemektedir. 2010 senesindeki düşüş küresel finans krizi sonrası kısa vadede düşüş eğilimi, 2014 ve 2016 senelerinde ise Türkiye'deki siyasi değişimlerin etkisiyle negatif değişim oranı dikkat çekmektedir. 2005 senesinde % 3,48 olan M2 para arzı payı 2021-11 dönemi sonunda % 9.34'e yükselmiştir. Yıllar itibariyle M3 artış oranında ise çok dalgalı bir seyir izlenmekle birlikte M1'de olduğu gibi dengeli bir artış oranı izlenmemektedir. 2011-2014-2015-2016 senelerindeki Türkiye'de siyasi değişimlerin etkisi ile artış oranlarının negatif seyrettiği izlenmektedir. M3 para arzı biriminde ise Katılım Bankalarının Likit fonlarda hiç var olmadığından Katılım Bankalarının payı M2'ye göre düşmüş olup, yıllar itibariyle artış oranı ise sürekli düşüş eğiliminde izlenmektedir.

Tablo 10. Katılım Bankalarının M1-M2-M3 İçindeki Payı ve Yıllar İtibariyle Değişim Oranı (%)

Yıllar	Katılım Bankacılığı/ M1	Artış Oranı	Katılım Bankacılığı / M2	Artış Oranı	Katılım Bankacılığı / M3	M2-M3 Fark
2005-12	3.09%	100.00%	3.48%	100.00%	3.17%	-0.30%
2006-12	3.24%	4.66%	3.64%	4.73%	3.39%	-0.25%
2007-12	3.38%	4.39%	4.20%	15.21%	3.91%	-0.28%
2008-12	3.63%	7.46%	4.19%	-0.25%	3.96%	-0.22%
2009-12	4.52%	24.41%	5.28%	26.12%	5.01%	-0.27%
2010-12	4.51%	-0.16%	5.47%	3.55%	5.21%	-0.25%
2011-12	4.83%	6.97%	5.23%	-4.38%	4.97%	-0.26%
2012-12	5.75%	19.18%	6.24%	19.36%	5.90%	-0.34%
2013-12	6.30%	9.49%	6.45%	3.48%	6.18%	-0.28%
2014-12	5.71%	-9.41%	6.03%	-6.53%	5.78%	-0.25%
2015-12	5.84%	2.27%	5.80%	-3.85%	5.60%	-0.20%
2016-12	5.56%	-4.65%	5.35%	-7.86%	5.18%	-0.16%
2017-12	6.51%	16.90%	5.97%	11.75%	5.79%	-0.18%
2018-12	7.84%	20.52%	6.34%	6.20%	6.19%	-0.15%
2019-12	9.04%	15.30%	7.96%	25.42%	7.59%	-0.36%
2020-12	11.03%	22.01%	8.89%	11.71%	8.64%	-0.24%
2021-11	10.66%	-3.37%	9.34%	5.14%	9.08%	-0.27%

Kaynak: TCMB, 2021.

Sonuç

Rakamsal verilerin vermiş olduğu izlenim göz önüne alındığında katılım bankalarının gelmiş olduğu noktada bankacılık piyasasında etkileri artık hissedilir seviyelere gelmiş durumdadır. Özellikle sermaye yapılarından da izleneceği üzere yabancı ortaklıkların etkisi yüksek olmakla birlikte kamunun da kurmuş olduğu katılım bankaları vesilesiyle sermaye dağılımında yerlilik miktarı ve oranı artmaktadır. Bu bilgilere göre katılım bankalarının daha fazla tabana yaygın, çok fazla müşteri kitlesi ile yaygın hizmet ağına ulaşması kaçınılmaz görülmektedir. Nitekim ulaşılması gereken konvansiyonel bankaların hizmet verdiği çok önemli bir müşteri potansiyeli söz konusudur. Bu etki artırıldıkça katılım bankalarının müşteri sayısı artacak, çok daha fazla mevduat rakamına ulaşacak ve para arzı üzerindeki etkilerinin artacağı öngörülmektedir. Bu da sektörün TCMB para arzı üzerindeki etkilerini ve baskınlığını artıracaktır. Bu bilgiler ışığında sektörde faaliyet gösteren katılım bankalarının hedeflerini mikro bazda uygulamaya koyarken, makro anlamda para arzı verileri üzerindeki etkilerini de öngörerek kamunun çok daha fazla dikkatini çekmesinin kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir.

Bu manada çalışmamda faizsiz bankacılık ilkeleri çerçevesinde faaliyet gösteren tüm katılım bankası bileşenleri için büyümenin kaçınılmaz olduğunu ve makro rakamlara etkileri noktasında önemli hedeflerin olacağını belirtmek isteriz.

Beyanlar

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Katkı Payı Oranı: Yarı yarıya (%50/%50)'dir.

Kaynakça

Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de yabancı bankalar. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (36), 6-17.

Aktepe, İ.E.(2013), Sorularla Katılım Bankacılığı, İstanbul, Türkiye Katılım Bankaları Birliği.

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., www.albaraka.com.tr (Erişim Tarihi: 15/11/2021)

Alkış, A. (2018). İslam Hukukunda Katılım Bankacılığı Fon Toplama Ve Kullanırma Yöntemleri. Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3), 120-133.

Bankacılık Kanunu. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu. Ankara: Resmi Gazete, 25983.

Battal, A. (1999). Bankalarla karşılaştırmalı olarak hukuki yönden: Özel finans kurumları. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.

Belouafi, A.& Chachi A. (2014). “Islamic Finance in the United Kingdom: Factors Behind its Development and Growth”, Islamic Economic Studies, Vol. 22, No. 1.

BIST (Bank for International Settlements), (2021). Monetary, & Economic Department (Basle). Implications for Central Banks of the Development of Electronic Money.

Canbaz, M. (2016). Katılım Bankacılığı. İstanbul: Beta Basım Yayıncılık.

Coşan, Ş. (2016) Kurumsal Ve Ticari Bankacılık Açısından Katılım Bankalarının Etkinliğinin Ölçülmesi: Türkiye Örneği, Celal Bayar Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Teorisi Programı, Yüksek Lisans Tezi.

European Central Bank (2000). Monthly Bulletin, November.

Gedikli, E. Y. (2020). Katılım Bankacılığında Sürdürülebilirlik Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalı Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalı, İstanbul

Gökalp, M.F. ve Güngör, T. (1993). İslam Toplumunun Ekonomik Yapısı. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları

Günal, M. (2010). Para Banka ve Finansal Sistem (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Hazar, A., & Babuşçu, Ş. (2017). Bankacılığa giriş. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları, 6.

Hoppe, H. H. (1994). How is fiat money possible?—or, the devolution of money and credit. The Review of Austrian Economics, 7(2), 49-74.

İstanbul Üniversitesi, Para Teorisi ve Politikası Dersi, Ders Notları, https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/ders/para_teorisi_ve_politikasi/1/index.html (Erişim Tarihi: 02.11.2021)

Kalaycı, İrfan. (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek? Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi,

Keleş A. (1998). İslam'a Göre Para Kavramı (Tarihi, Tanımı ve Fonksiyonları) (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Keskin, S. (2013). Para Vakıfları ve Davutpaşa Mahkemesi'ndeki Para Vakfiyeleri. http://www.isav.org.tr/img/20131030_4127313495.pdf, (Erişim Tarihi: 05.12.2021)

Kızılkaya, E. (2021). Kamu Yönetimi Lisans Programı, Para Teorisi ve Para Politikası Ders Notları, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Kudun, C. (2016) Sermaye Piyasası Araçlarında Sukuk ve Türkiye Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Kuveyttürk Katılım Bankası A.Ş., www.kuveytturk.com.tr (Erişim Tarihi: 05/11/2021)

Mevduat ve kredi faiz oranları ve katılma hesapları, kâr ve zarara katılma oranları hakkında tebliğ, (sayı: 2020/3)

Mishkin, F. S. (2004). The Economics of Money, Banking and Financial Markets. Mishkin Frederic–Addison Wesley Longman.

Okumuş, Aydoğan (2013). Risk Sermayesi Oluşumunda Katılım Bankacılığının Rolü ve Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Orman, S. (2001). İktisat, tarih ve toplum. Küre Yayınları.

Ödeş, M. (2020). Katılım Bankacılığının Türkiye Örneği Üzerinden Dünya Ekonomisine Katkıları, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Orta Doğu Ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Ekonomi Politikası Anabilim Dalı, İstanbul

Öztürk, N., & Asuman, K. (2006). Elektronik para, diğer para türleriyle karşılaştırılması ve olası etkileri. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 6(11), 207-243.

Paya, M. (1998). Para Teorisi ve Para Politikası, Filiz Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul.

Resmi Gazete: 19.22.1999, S. 23911 (Erişim Tarihi: 21/10/2021)

Resmi Gazete: 25.02.1984, S. 18256. (Erişim Tarihi: 22/10/2021)

Salihoğlu, E. (2018). Merkez Bankası Para Politikaları ve Elektronik Para İlişkisi: Türkiye Uygulamaları (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü. İstanbul.

Seyidoğlu, H. (1992). Ekonomik terimler sözlüğü. Güzem Yayınları, Ankara.

Stalder, F. (2001). Making money, notes on technology as environment (Doctoral dissertation).

Şahin, H. (2009). Bankacılıkta Para Üretiminin İktisadi ve Fıkhi Açından Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, <https://www.tmsf.org.tr> (Erişim Tarihi: 13/11/2021)

TCMB - Merkez Bankası Tarihçesi- www.tcmb.gov.tr (Erişim Tarihi: 10/09/2021)

TKBB: Türkiye Katılım Bankaları Birliği www.tkbb.org.tr (Erişim Tarihi: 13/11/2021)

Tunç, Hüseyin. (2010). Katılım Bankacılığı. İstanbul: Nesil Yayınları.

Türkiye Emlak Katılımbankası A.Ş., www.emlakkatilim.com.tr (Erişim Tarihi: 15/09/2021)

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., www.turkiyefinans.com.tr (Erişim Tarihi: 25/10/2021)

Uysal, G. (2019). Katılım Bankacılığı, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

Vakıf Katılım Bankası A.Ş., www.vakifkatilim.com.tr (Erişim Tarihi: 15/11/2021)

Yılmaz, H. D. (2015). Para arzının makroekonomik faktörler üzerine etkisinin analizi, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yüzbaşıoğlu, N. (2014). Proje Finansmanında Faizsiz Finansman Yöntemleri ve Araçları, Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Ziraat Katılım Bankası A.Ş., www.ziraatkatilim.com.tr (Erişim Tarihi: 27/11/2021)